

Sociaal kapitaal dwingt politieke verantwoordelijkheid af

Dimi Jottier en Bruno Heyndels

SAMENVATTING VAN:

Jottier, D. & Heyndels, B. (2012) Does Social Capital Increase Political Accountability? An Empirical Test for Flemish Municipalities, *Public Choice*, 150 (3-4), 731-744.

Inleiding

Het ‘goed’ functioneren van de overheid vormt een van de belangrijkste aandachtspunten in de politiek-economische literatuur. Sinds Putnams baanbrekende werk uit 1993 toonden tal van empirische studies aan, dat sociaal kapitaal hierbij een intermediaire rol speelt. Er is een brede consensus over het feit *dat* overheden beter presteren in gemeenschappen met meer sociaal kapitaal (Putnam, 1993; Rice, 2001; Coffé & Geys, 2005; Tavits, 2006). De vraag *hoe* sociaal kapitaal de werking van de overheid beïnvloedt, kreeg echter nauwelijks aandacht. Deze vraag staat centraal in Jottier en Heyndels (2012).

In deze bijdrage onderzoeken we hoe sociaal kapitaal het kiesgedrag beïnvloedt. Concreet bekijken we hoe sociaal kapitaal de balans tussen instrumentele en expressieve motieven in het kiesgedrag stuurt (paragraaf 2). In paragraaf 3 presenteren we de resultaten van een empirisch onderzoek bij de Vlaamse gemeenten. De resultaten bevestigen de hypothesen geformuleerd in het theoretisch model: de

aanwezigheid van sociaal kapitaal leidt ertoe dat instrumentele motieven een belangrijker rol spelen. Een goed (slecht) beleid wordt meer beloond (afgestraft) dan in gemeenten met minder sociaal kapitaal. Op die manier identificeren we een achterliggend mechanisme van de stelling van Boix en Posner (1998). Deze auteurs stelden dat kiezers in gemeenschappen met veel sociaal kapitaal “sophisticated consumers of politics” zijn die het politieke gebeuren nauwlettend volgen en slecht presterende politici electoraal afstraffen. Het gevolg hiervan is een verhoogde politieke verantwoordelijkheid en bijgevolg een beter presterende overheid.

Sociaal kapitaal en instrumentele en expressieve kiesmotieven

Het gedrag van de individuele kiezer is een van de grote mysteries voor de politiek-economische analyse. De literatuur identificeert twee motieven die het stemgedrag

van kiezers sturen: instrumentele en expressieve motieven. Het uitbrengen van een stem heeft een instrumentele waarde, omdat kiezers hiermee het toekomstige beleid kunnen beïnvloeden (Downs, 1957). Kiezen heeft echter ook een symbolische waarde. Deze vloeit voort uit het stemmen zelf en niet uit de impact op het toekomstige beleid. Het uitbrengen van een stem voor een bepaalde partij of politicus stelt de kiezer in staat om zich bijvoorbeeld te identificeren met die partij of met die politicus. Die symbolische waarden worden gecategoriseerd als expressieve motieven (Brennan & Hamlin, 2000).

Het onderscheid tussen instrumentele en expressieve motieven wordt typisch didactisch verduidelijkt door te vergelijken met het gedrag van een voetbalsupporter. Deze trekt naar het stadion om zijn favoriete ploeg luidkeels aan te moedigen. Deze aanmoedigingen zijn bezwaarlijk 'instrumenteel' te noemen in de zin dat de roepende supporter ervan zou overtuigd zijn dat zijn individueel geroep (in een massa van duizenden anderen) het verschil zou maken tussen winst en verlies voor zijn favoriete ploeg. Toch roept hij, uit expressieve overwegingen. Op die manier identificeert hij zich met de andere supporters, met zijn ploeg, ...

Uiteraard hoeft het niet zo te zijn dat mensen instrumenteel of expressief stemmen. De kiezer zal zowel instrumentele als expressieve overwegingen meenemen. Afhankelijk van de context zullen de eerste dan wel de laatste domineren. Sociaal kapitaal blijkt een belangrijke contextvariabele te zijn. Om dit te begrijpen analyseren we de eigenlijke aard van instrumenteel versus expressief gedrag.

Een instrumentele kiezer heeft dus als doel om via zijn stem een 'beter beleid' te genereren. Dit impliceert dat hij als rationele kiezer een goed zicht moet hebben op het beleid dat politieke kandidaten zullen voeren. Retrospectief kiesgedrag is daarbij voor de hand liggend: meent de kiezer dat de zittende meerderheid het 'goed' deed, dan zal hij haar zijn vertrouwen geven; meent hij dat het gevoerde beleid niet deugde, dan zal hij eerder een stem op de oppositie uitbrengen. Voor de expressieve kiezer – voor wie het stemmen geen middel is om een beter beleid te realiseren – is het gevoerde beleid minder doorslaggevend, mogelijk zelfs irrelevant. Het "domain of politics" (Brennan & Hamlin, 2000) wordt uitermate divers. Het kan zich uitstrekken tot de ideologie van de politici en partijen, zelfs tot hun persoonlijke levenssfeer, hun gepercipieerde persoonskenmerken, ... Een expressieve kiezer kan bijvoorbeeld alle voor hem relevante informatie halen uit het optreden van politici in populaire TV-spelprogramma's. Het in het verleden gevoerde beleid kan een rol spelen, maar hoeft dat hoegenaamd niet te doen.

Sociaal kapitaal kan de afweging van instrumentele en expressieve motieven beïnvloeden. Een bepaald motief zal zwaarder doorwegen naarmate de baten verhogen en/of de kosten verlagen. De aanwezigheid van sociaal kapitaal verhoogt de baten van instrumenteel stemmen, doordat het gerealiseerde beleid niet enkel van belang is voor de kiezer in kwestie maar ook voor alle anderen die tot zijn sociaal netwerk behoren. Sociaal kapitaal verlaagt tevens de kosten, meer bepaald de informatiekosten, van instru-

menteel stemmen: sociale netwerken vormen een goedkope bron van informatie (Coleman, 1988). Doordat sociaal kapitaal de baten van instrumenteel gedrag verhoogt en de kosten verlaagt, verwachten we dat instrumentele overwegingen een belangrijker rol zullen spelen. De retrospectieve kiezer zal zich dan ook expliciet laten leiden door de kwaliteit van het gevoerde beleid.

Resultaten

We schatten een kiesfunctie voor de Vlaamse gemeenteraadsverkiezingen van 2006. De verklaarde variabele is het stemmenpercentage van de zittende meerderheid. Als controlevariabele nemen we het aandeel in het totale aantal uitgebrachte stemmen die de meerderheidspartijen behaalden bij de verkiezingen die hen aan de macht brachten (in 2000) alsook enkele politiek-institutionele variabelen (politieke concentratie, ideologische verschillen binnen de coalitie en de fragmentatie van de oppositie).

Onze aandacht gaat uiteraard vooral naar de invloed sociaal kapitaal en expressief/instrumenteel kiesgedrag. Hiertoe onderzoeken we de relatie tussen enerzijds de verkiezingsuitslag en anderzijds een indicator van 'beleidstevredenheid'. Deze laatste wordt gecapteerd via de resultaten van een grootschalige bevraging bij de kiezers. Deze werden gevraagd om het beleid in hun gemeente te evalueren met een score van 0 tot 10. Deze scores werden dan per gemeente geaggregeerd. Een expliciete band tussen de beleidstevredenheid en de

uiteindelijke verkiezingsuitslag interpreteren we als evidentie van instrumentele kiesoverwegingen. Onze resultaten geven duidelijk aan dat dergelijke overwegingen een rol spelen: in gemeenten waar de beleidstevredenheid hoger is, scoorden de meerderheidspartijen systematisch beter bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Partijen die deelnemen aan het bestuur worden met andere woorden beloond (afgestraft) voor een goed (slecht) beleid. Onze belangrijkste vraag is of dit in alle gemeenten evenzeer het geval is of, meer concreet, of dit verschilt in functie van de aanwezigheid van sociaal kapitaal in de gemeente.

Onze belangrijkste variabele betreft een interactieterm tussen de beleidstevredenheid en het sociaal kapitaal in de gemeente (gemeten via de maatstaf uit Coffé & Geys, 2005). Onze resultaten geven overduidelijk aan dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal een belangrijke rol speelt. De mate waarin goed (slecht) beleid wordt beloond (afgestraft) hangt significant af van het sociaal kapitaal in de gemeente. In gemeenten met veel sociaal kapitaal is de link tussen beleidstevredenheid en verkiezingsuitslag expliciet. De meerderheidspartijen worden sterker beloond voor een goed beleid, ze worden zwaarder afgestraft voor een slecht beleid. In gemeenten met lager sociaal kapitaal is de vertaling van beleidstevredenheid naar verkiezingsuitslag veel minder uitgesproken. Expressieve overwegingen leiden ertoe dat een goed beleid weliswaar wordt beloond, doch in veel mindere mate dan het geval is in gemeenten met hogere niveaus van sociaal kapitaal.

Algemeen vinden we dus dat sociaal kapitaal zorgt voor een betere politieke controle op de beleidsvoerders. Onze resultaten vormen in die zin de eerste empirische bevestiging van de hypothesen van Boix en Posner (1998).

Bibliografie

- Boix, C. & Posner, D.N. (1998). Social Capital: Explaining its Origins and Effects on Government Performance, *British Journal of Political Science*, 28 (4), 686-693.
- Brennan, G. & Hamlin, A. (1998). Expressive Voting and Electoral Equilibrium, *Public Choice*, 95 (1-2), 149-175.
- Brennan, G. & Hamlin, A. (2000). *Democratic Devices and Desires*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coffé, H. & Geys, B. (2005). Institutional Performance and Social Capital: An Application to the Local Government Level, *Journal of Urban Affairs*, 27 (5), 485-501.
- Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology*, 94 (1), 95-120.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Jottier, D. & Heyndels, B. (2012). Does Social Capital Increase Political Accountability? An Empirical Test for Flemish Municipalities, *Public Choice*, 150 (3-4), 731-744.
- Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rice, T.W. (2001). Social Capital and Government Performance in Iowa Communities, *Journal of Urban Affairs*, 23 (3-4), 375-389.
- Tavits, M. (2006). Making Democracy Work More? Exploring the Linkage between Social Capital and Government Performance, *Political Research Quarterly*, 59 (2), 211-225.